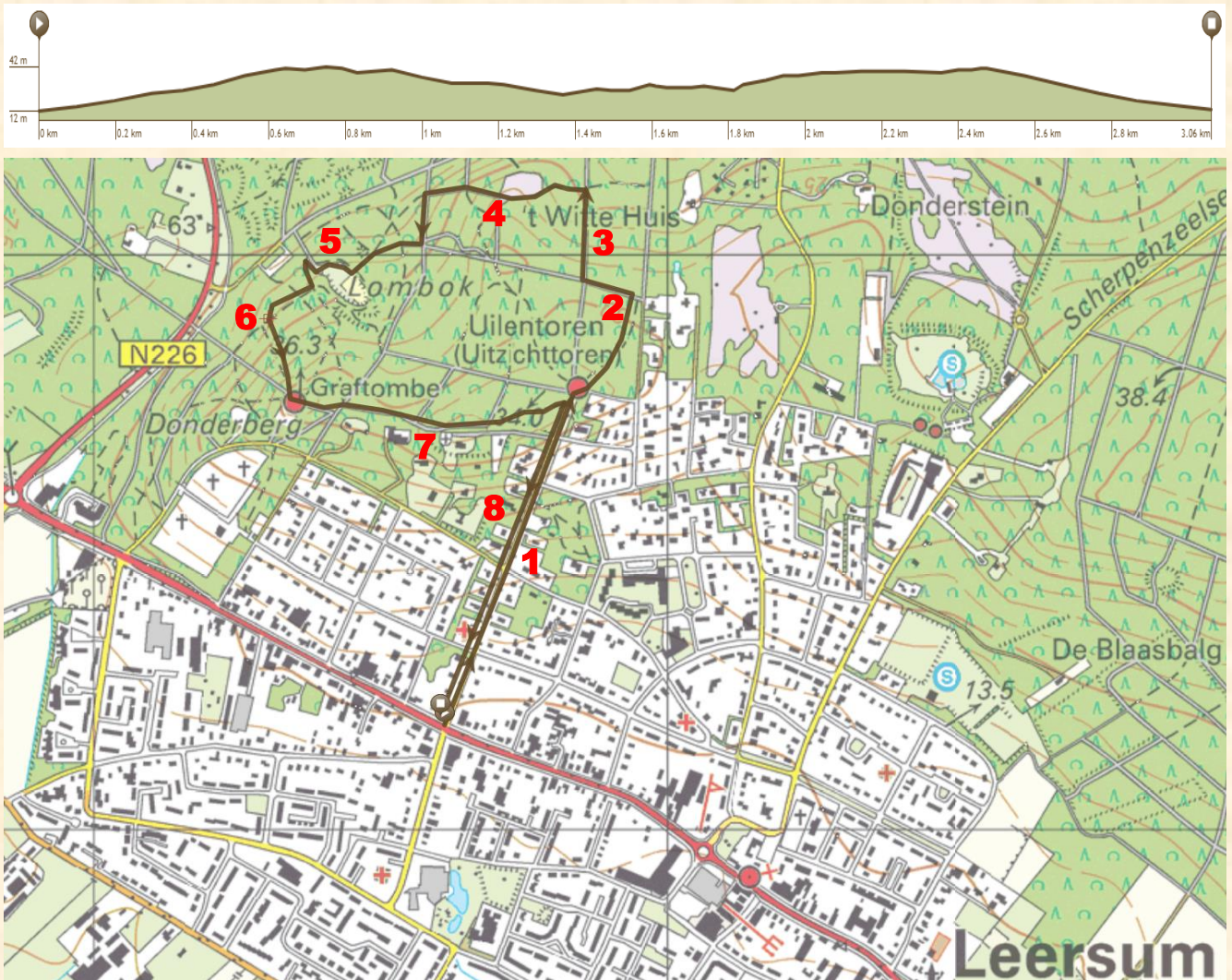

de Donderberg bij Leersum

Voor degenen die met eigen ogen een representatief beeld van de Donderberg en omgeving willen krijgen beschreven wij een grotendeels gemarkeerde boomvormige route van 3 kilometer. De stam van de "boom" wordt gevormd door de 650 meter lange Lomboklaan die vice versa wordt gelopen. In het beboste deel van het wandelgebied is de route gemarkeerd door paaltjes met een rode kop. We beschrijven de route vanuit de hoek Rijksstraatweg/Lomboklaan.

Route 3,0 km. Voor de GPS RouteYou versie, klik [hier](#).

1. Bij de bushalte gaan we de Lomboklaan in. Deze beboomde straat was de oprijlaan van het Bospark Lombok dat deurwaarder Van Dam omstreeks 1900 liet aanleggen. Aan het begin van de laan zien we replica's van de palen waarmee Van Dam destijds het begin van de laan markeerde. De voormalige gemeente Leersum liet de originele palen in 1961 weghalen en omstreeks 2000 zijn, op verzoek van de historische vereniging van Leersum de replica ervan vervaardigd en geplaatst. De Lomboklaan loopt door een deel van het bospark dat de zoon van van Dam sinds 1925 voor de bouw van landhuizen verkavelde en de gemeente Leersum in de tweede helft van de eeuw meer en meer liet bebouwen. Door die ontwikkelingen werd de Lomboklaan een architectonisch interessante weg waarbij met name enkele landhuizen uit het Interbellum onze aandacht verdienen. De Lomboklaan beklimt de zuidelijke flank van het stuwwalplateau waarop de bossen van het wandelgebied zijn gelegen. Al lopend zien wij die flank ook geleidelijk steiler worden. Bovenaan de helling valt ons oog

op een decoratief voormalig uitzichttorentje waarvan de vier hoeken worden gekroond door een stenen uil. Het is dan ook geen wonder dat dit bouwwerk De Uilentoren werd genoemd. De 20ste - eeuwse bebouwing en houtopstanden van zijn omgeving beletten dat het torentje zijn vroegere functie nog naar behoren kan vervullen.

2. Rechts van het torentje gaan we het bos in. We volgen er een flauwbochtig pad waarbij enkele kommetjes zijn te vinden. Het pad brengt ons al snel naar de nabije ostrand van het onbebouwd gebleven bosgedeelte waar we links een rechte beukenlaan gaan volgen. Door de aanwezigheid van de laan zijn de golvingen die de bovenzijde van het plateauachtige stuwwaloppervlak vertoont over een flinke afstand te overzien.

3. Via de laan komen we terecht op een kruising waar rechtsaf wordt geslagen. Er volgt dan een afdaling over een gedeelte van de noordelijke stuwwalflank welke wat meer naar binnen is gelegen. Wie goed kijkt ziet er rechts een kommetje de helling verlevendigen.

4. Iets verderop nodigt de markering van de route ons uit links een vrij bochtig pad te gaan volgen. We komen dan weer op een wat hoger en markanter stuwwalgedeelte terecht. Een geschonken bankje biedt er de mogelijkheid van een aardig uitzicht te genieten. Beneden ons gaat de noordelijke stuwwalflank intussen over in de steile zuidoostflank van het brede en diepe doorbraakdal dat ijssmeltwater tegen het einde van de voorlaatste ijstijd in deze omgeving vormde en bekend zou worden als de Darthuizerpoort.

5. De rode markering verder volgend komen wij zigzaggend terecht op een vroeger tot het landgoed Broekhuizen behorend deel van het stuwwallichaam waarin smeltwater onder de koude klimaatomstandigheden van de laatste ijstijd enkele korte dalletjes vormde en in het recente verleden lokaal naar zand en grind werd gegraven. Aan het grondverzet door de mens herinneren grillig microreliëf en enkele markante kuilen van sterk uiteenlopende omvang. Via het door zand- en grindroof geschonden stuwwalgedeelte bereiken we een parkeerterreintje waar de wandeling ook zou kunnen worden begonnen.

6. Vanuit het parkeerterreintje gaan wij het vroeger tot Broekhuizen behorende bosgedeelte verder verkennen. Het werd al omstreeks 1815 aangeplant. Dit gebeurde in opdracht van de toenmalige eigenaar van Broekhuizen, mr. C.J. van Nellesteyn. De rood gemarkeerde route bestijgt voorbij het parkeerterreintje eerst enige tijd de zuidoostflank van de Darthuizerpoort. Ze loopt daarbij evenwijdig aan een markant smeltwaterdalletje uit de laatste ijstijd. Even later wijst de markering ons rechts op de mogelijkheid het dalletje in te duiken en over te steken. Na van die mogelijkheid gebruik te hebben gemaakt volgen wij aan de overzijde van het dalletje even de steile zuidoostflank van het ijssmeltwaterdal De Darthuizerpoort. Al snel is het echter de bedoeling dat wij linksaf slaan om de flank van het doorbraakdal verder te gaan beklimmen. We komen dan ook terecht op de culminatie van het stuwwalplateau die bekend werd als de Donderberg. Bovenop de heuvel zien we het classicistisch grafmonument met toren dat in 1818 voor de eigenaar van Broekhuizen werd gebouwd. Het werd bekend als de tombe van Nellesteyn. Bij het grafmonument zien we aan de overzijde van het ijssmeltwaterdal de door opstuwing ontstane Darthuizerberg oprijzen. Deze heuvel is ruim tien meter hoger dan de Donderberg. De kruin ervan bevindt zich 25 kilometer noordwestelijk van de plek waar wij nu staan. Doordat de Darthuizerberg deels door hoge douglassparren wordt geaccentueerd komt hij veel beter tot zijn recht dan het geval zou zijn wanneer de heuvel slechts met heide of kreupelhout was begroeid. De bossen op de brede bodem van de Darthuizerpoort zouden de hoogte dan vrijwel aan het oog onttrekken.

7. Voorbij de tombe van Nellesteyn brengt de markering ons terug naar het bos van het Park Lombok. Al snel bereiken wij er de lage zuidoostelijke welving van ons stuwwalplateau die tot bijna 35 meter boven N.A.P. reikt. Hier is rechts goed te zien dat de bebouwing van Leersum vrijwel tot de kruin van de culminatie oprukte. De van 1904 daterende theekoepel De Peperbus kwam daarbij zelfs in de grote tuin van een modern landhuis te staan. Op luttele meters afstand van de bebouwing bleef een kommenreeks van de culminatie gelukkig behouden. Het bospad eindigt bij de Uilentoren die ook op de zuidoostelijke welving van het stuwwalplateau staat.

8. Bij de Uilentoren kunnen we rechts via de eerder al gevolgde Lomboklaan weer terug gaan naar de plek waar onze wandeling begon. De laan wordt nu echter niet meer bestegen maar afgedaald. Het vice versa bewandelen van de Lomboklaan biedt ons de gelegenheid de fraaie architectuur van sommige eraan gelegen landhuizen te herbeleven.

Door onze wandeling leerden wij de reliëfkenmerken kennen van een middelhoog stuwwalgedeelte dat reeds geruime tijd geleden onder invloed van particulier grootgrondbezit werd herbebost. De door ijssmeltwater ondermijnde steile westflank van de Donderberg, uitzichten op de imposante Darthuizerberg, markante dalletjes, kuilenrijen, tombe, koepel, Uilentoren en enkele architectonisch waardevolle landhuizen zullen daarbij het meest zijn opgevallen. Hoog opgaande houtopstanden met weinig ondergroei en enkele oude lanen boden soms de mogelijkheid de geomorfologische gesteldheid te overzien.

Toelichting

Onderwerp van deze brochure was een grotendeels bebost en overigens bebouwd geraakt deel van de natuurrijke Utrechtse Heuvelrug dat aan de noordkant van Leersum is gelegen. De ondergrond bestaat er voornamelijk uit (rivier)afzettingen die in de voorlaatste ijstijd vanuit de nabije Gelderse Vallei door zich uitbreidend Scandinavisch landijs werden opgestuwd.

Als gevolg van deze glaciële expansiedrift ontstond een 34 kilometer lange middelhoge stuwwal. Het wandelgebied occupeert de kruinen en zuidzuidwestflank ervan over een lengte van bijna een kilometer. Het zich via de Gelderse Vallei uitbreidende landijs heeft de stuwwallen niet alleen gevormd maar ook tijdelijk overdekt. Hierbij werd het oppervlak ervan étagegewijs geëgaliseerd.

In het wandelgebied manifesteert de stuwwal van Leersum zich als een plateau met enkele afzonderlijke culminaties. Van die hoogten is de Donderberg de meest westelijke en markantste. Mede als gevolg van een beperkte ophoging rijkt hij tot ruim 36 meter boven N.A.P. Aan de westkant gaat de plateauachtige hoogte met een steile helling abrupt over in een sterk door ijssmeltwater verbrede en verdiepte pas die zich voordoet als een brede coupure in de stuwwal. De laagte is tegenwoordig bekend als de Darthuizerpoort.

Op sommige bolle stuwwalflanken komen (reeksen) natuurlijk ogende kommetjes voor die waarschijnlijk werden uitgekolkd door smeltwater dat in kloven van de landschap stortte. Smeltwater vormde via de laagten van de stuwwal (ook) enkele valleien met kleinere dalen. In de pas tienduizend jaar achter ons liggende laatste ijstijd brachten koude winden (met sneeuwjachten) zand naar de zuidwestflank van de stuwwal en de Darthuizerpoort.

Na de laatste ijstijd raakte het wandelgebied begroeid met bos waarin later (winter)eiken en beuken domineerden. Onder invloed van allerlei menselijke activiteiten zouden de bossen vanaf de bronstijd echter meer en meer plaatsmaken voor steppe- en heidevegetaties.

Sinds het begin van de 19de eeuw was weer sprake van herbebossingen. Verantwoordelijk hiervoor waren eerst enkele eigenaren van het vroeger veel uitgestrektere landgoed Broekhuizen. Bovenaan de door ijssmeltwater ondermijnde steile westflank van de Donderberg is in 1818 voor de toenmalige eigenaar van Broekhuizen Mr. van Nellesteyn een neoclassicistisch mausoleum met een 14 meter hoge toren gebouwd. In de omgeving van de graftombe was een strook langs de oostzijde van de Maarsbergseweg omstreeks 1830 al weer grotendeels herbebost. Het 19 ha grote langs de oostzijde van de Maarsbergseweg gelegen deel van Broekhuizen werd in 1907 geschonken aan de gemeente Leersum.

Aan de noordkant van Leersum stichtte deurwaarder H.G. van Dam uit Wijk bij Duurstede in 1897 op (heide)gronden die bekend waren als Lombok een landgoed dat naar het gebied zou worden genoemd. Vanuit de Rijksstraatweg werd over het landgoed een oprijlaan aangelegd naar een stuwwalkruin. Het is de nog bestaande naar het landgoed genoemde Lomboklaan. Deurwaarder H.G. van Dam heeft gaandeweg veel land van zijn bezit bebost en in 1901 als Park Lombok opengesteld.

In 1904 liet Van Dam bovenaan de stuwwalflank waar de laan naar toe leidt zowel een rond classicistisch (thee)koepeltje als vierkant decoratief uitzichttorentje bouwen.

Ruim twintig jaar later besloot de zoon van de eerste landgoedeigenaar een deel van Park Lombok te verkavelen voor de bouw van villa's. De gedeeltelijke verkaveling gaf de gemeente Leersum aanleiding in 1929 en 1930 ruim 24 ha bos met de Uilentoren te kopen om het als wandelgroen te behouden. In de tweede helft van de 20ste eeuw besloot ze zelf echter ook een aantal percelen van het bospark te verkavelen. Een en ander had tot gevolg dat uiteindelijk voornamelijk slechts de culminaties van het stuwwalplateau onbebouwd bleven.

De hoofdontsluitingen van het bos vormen een overwegend vrijwel rechthoekig netwerk. In 1999 besloot de gemeente Leersum het onbebouwd gebleven deel van haar bosbezit op het stuwwalplateau in erfpacht uit te geven aan Staatsbosbeheer die het terrein beheersmatig bij de boswachterij Leersum voegde.

Alle rechten met betrekking tot de tekst en het kaartmateriaal uit deze uitgave berusten bij stichting Telluris. Persoonlijk gebruik van de uitgave is toegestaan maar niet voor zakelijke en commerciële doeleinden tenzij dit schriftelijk met de rechthebbende(n) is overeen gekomen. Voor de foto's is de rechthebbende Stichting Geopark Heuvelrug i.o. of haar rechtsopvolger.